

Konunun uzmanlarınca hemfikir olunduğu üzere Alevilik daha çok sözlü gelenek yoluyla günümüze ulaşmıştır ve toplumsal koşullar bunu zorunlu kılmıştır. Sünnilikten farklı olarak kendine özgü toplumsal kurumlar geliştiren Alevilik daha çok saz ve söz birlikteliğine dayanan sözlü gelenek aracılığıyla yüzyıllardır devam edegelmiştir. Sözlü geleneğin ağırlığından ve toplumsal yapıdan dolayı olsa gerek, Aleviler arasında varolan sınırlı sayıda yazılı eser de adeta kutsal bir niteliğe bürünmüştür. Alevilerce “*Buyruklar alelade kitaplar olmayıp, “Erenlerin Buyruğu”durlar*” ve onlar kutsaldır, onlara büyük saygı duyulur. Kaldı ki herkeste de bu kitaplar bulunmaz. Zaten bu kitaplarda yer alan ifadelerin

1

yanısıra, alan araştırmalarından elde edilen veriler de bu yöndedir. İşte burada sır meselesi söz konusu olmaktadır. “

sırrı faş

” etmemek yani açıklamamak, Alevilerin kentleşmeden önceki en önemli özelliği idi. Kentleşme sonrası bu durum değişmekle birlikte, hala bu geleneği koruyan insanlar da bulunmaktadır. Yapılan yayınlar ve kentleşme olgusu çerçevesinde ortaya çıkan yeni sosyal yapılanma Aleviliğin de bu yeni ortama adaptasyonu ile sonuçlanmıştır. Bu hızlı değişim ortamında hala sözlü geleneğin aktarıcısı konumunda olan yaşlı kuşaklar, ozanlar/aşıklar ve dedelerin zihinlerinde varolan bilgiler büyük önem taşıyor. Sözlü geleneğin mutlaka alan araştırmaları ile derlenmesi ve kaydedilmesi büyük önem taşımaktadır. Aleviliğin Sözlü geleneğinin değişik cephelerine ilişkin verilerini sunan ciddi bir çalışma da ne yazık ki bugüne kadar yapılmamıştır. Ayrıca Sözlü geleneğe ilişkin verilerin sağlanması da pek kolay değildir. Hele Aleviler gibi tarihsel ve sosyal koşullar nedeniyle içine kapanık bir toplumsal yapılanmaya sahip ve kendilerinin dışındaki kimi egemen inanç gruplarınca horlanmış toplulukların inançları sözkonusu olduğunda bilgi elde edinebilmek daha da zor olmaktadır. Yüzyıllardır kapalı bir toplumsal yaşam sürmüş olan Alevi kitleler, inançlarına ve tarihsel geçmişlerine ilişkin bilgileri de kutsal kabul etmiş ve bunların kendilerinden olmayan kişilere açıklanması tabu olarak görülmüştür.

Sözlü geleneğin ağırlığı Alevilikte yazılı kaynakların olmadığı anlamına gelmez. Sözlü gelenek daha ağırlıktadır ancak Aleviliğin yazılı kaynakları da tabii ki vardır. Ancak Aleviliğe ilişkin yazılı kaynakların sınırlı olduğu bilinmektedir. Bütün bu sınırlılığa karşın Alevilik hakkında önemli verilerin sağlanabileceği birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların sağlanmasına yönelik önemli engellerin olduğu da konuyla ilgilenen araştırmacıların çok iyi bildiği bir gerçektir. İlk engel Alevilerin kendilerinden kaynaklanmaktadır. Anadolu'nun bir çok yöresinde hala kutsal olarak görülen ve araştırmalar açısından önemli bir çok belge gizlenmekte, bu belgeler ya zaman içerisinde deforme olmakta veya bunların ne olduğunu bilmeyen kişilerce yok edilebilmektedir. Tüm bu olumsuz yok olma sürecine karşın Alevilerin evlerinde hala birçok el

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

yazması veya Osmanlı Devleti'nin son döneminde basılmış matbu eserler belgelerin olduğu bilinmektedir. Ancak bu belgelere ulaşmak araştırmacılar açısından oldukça zordur. Çünkü bu belgeler en yakın akrabalarından bile gizlenmektedir, onlara bile verilmemektedir. Biz bunu alan araştırmalarımız sırasında bizzat gözlemlene olanağı bulduk. Bir diğer sorun devlet arşivlerinden ve kütüphanelerden kaynaklanmaktadır. Arşivlerde binlerce belge hala tasnif edilmeyi beklemekte, eski belge ve eserlerin bulunduğu kütüphanelerden yararlanabilmek çeşitli bürokratik izinlerin alınmasını gerektirmekte, bazılarında ise hiç yararlanılamamaktadır. Bu zorlukların yanısıra bir başka engel de bu belgelerden yararlanabilecek düzeyde uzmanlığa sahip kişi sayısının oldukça az sayıda olmasından kaynaklanmaktadır. Zaman geçirilmeden varolan bu kaynaklar sistematik ve düzenli olarak toplanmalı ve bu şekilde bu kaynaklardan oldukça yararlı bilgiler bilimsel yöntem doğrultusunda elde edilmelidir. Anadolu'nun sosyal tarihinin doğru bir şekilde incelenebilmesi ancak bu kaynaklardan da yararlanılabilmesi ile olanaklı olabilecektir.

Alevilikle ilgili yazılı kaynakları genel olarak şu şekilde sınıflandırmak olanaklıdır:

1. Elyazması eserler, 2. Basılı eserler, 3. İcazetname veya Secereler, 4. Mektup, tapu vb. diğer arşiv belgeleri

Alevî köylerinde yaptığımız araştırmalarda, daha çok dede evlerinde ve tanınmış dergahlarda ve bazı tanınmış kitaplıklarda genel olarak şu kitapların var olduğunu söyleyebiliriz² (A. Yaman 1998a):

1.

1.

Seyyid Nesimi, Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal gibi Alevi Ozanlarının nefeslerinin ve deyişlerinin yer aldığı kitaplar³ (Cönkler ve Divan'lar),

2.

Buyruk olarak bilinen (Menakıb-ı İmam Cafer-i Sadık, Hutbe-i Düvaz-deh İmam/Menakıb-ı Seyyid Safi) kitaplar,⁴

3.

Hacı Bektaş Veli'nin müritleri ve diğer erenlerle yaşadığı olayları menkıbevi bir şekilde konu alan Makalat-ı Hacı Bektaş-ı Veli ve Velayet-name-i Hacı Bektaş-ı Veli adlı kitaplar,

4.

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Yemin'in **Faziletname-i İmam Ali** adlı eseri,

5.

Fuzulî'nin **Saadete Ermişlerin Bahçesi (Hadikat-üs-Suada)** adlı eseri,

6.

Seyyid Ali Sultan, Hacım Sultan, Şücaettin Veli, Demir Baba, Otman Baba gibi erenlerin merkeblerini anlatan risale, menakıbnâme ve vilayetnâmeler(Risale-i Virani Baba, Menakıb-ı Hacım Sultan, Velayetname-i Seyyid Ali Sultan Baba İlyas-ı Horasanî Menakibi, Şuca Baba Velayetnamesi, Otman Baba Velayetnamesi)

7.

Kerbela olayını konu alan **Makel-i Hüseyin** (Kastamonulu Şazi'nin **Makel**, Yahya b. Yahya'nın **Makel**, Edhem'in **Vaka-i Kerbela**, Hacı Nurettin'in **Vaka-i Kerbela**, Camî'nin **Saadetname**, Lamiî'nin **Makel-i Ahî Resul**, Ali Ferruh'un **Kerbela**, İbnülemin Ali Haydar İlimî'nin **Haile-i Kerbela**, Kazım Paşa'nın **Riyaz-ı**

Asfiya-Makalid-i Aşk)

kitapları

8.

Risale-i Hüseyin .

9.

Kurtcu Karo-î Mesab ve Döğri-î Hasanayn

10.

Cebel Kulu, **Caridan** adı ile yazması (Demirical) gibi eserlerin varlığını biliyoruz.

Yukarıdaki verileri kaynaklardan Alevilikle ilgili bilgilerin elde edilmiş olduğu açıktır. Yanı sıra ve mekâmbelî kaynaklardan da dikkatli bir inceleme ile çok önemli bilgilerin elde edilmiş olduğu muhakkaktır. Bunu 1925'teki bir makalesinde Prof. Köprülü şu şekilde ifade ediyor (Köprülü 1995: 9): "Bütün bu araştırmalar için göz önünde tutulacak diğer bir nokta da, şimdiye kadar tamamen uydurma sayılan "Velayetname"nin herhangi bir şekilde bir esasla dayandığı meselesidir. Kesinlikle bir tarikat

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Hasan Fıratlı; *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması, Kuruluşu, Gelişimi ve Evrensel Halkın İhtiyacına İnanç Kaynağı Olarak Rolü*. İstanbul: İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması ve Kuruluşu Üzerine Araştırmalar, 1998, s. 103-110.

2.

Fuat Bulut; *Buyruklar*. İstanbul: 1982. Bu çalışmada Alevi buyruklarının tarihsel süreçleri, içerik ve yapıları hakkında detaylı bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca Alevi buyruklarının toplumsal ve kültürel etkileri de ele alınmıştır.

4.

Yusuf İsmail; *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988. Bu çalışmada İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe bağlanma süreci ve bu bağlamda Alevi buyruklarının rolü detaylı olarak ele alınmıştır.

5.

İsmail Çelebi; *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988. Bu çalışmada İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe bağlanma süreci ve bu bağlamda Alevi buyruklarının rolü detaylı olarak ele alınmıştır.

6.

Ali Rıza Özalp; *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988. Bu çalışmada İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe bağlanma süreci ve bu bağlamda Alevi buyruklarının rolü detaylı olarak ele alınmıştır.

7.

Mustafa Kemal; *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988. Bu çalışmada İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe bağlanma süreci ve bu bağlamda Alevi buyruklarının rolü detaylı olarak ele alınmıştır.

8.

Mustafa Kemal; *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988. Bu çalışmada İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe bağlanma süreci ve bu bağlamda Alevi buyruklarının rolü detaylı olarak ele alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Hasan Fıratlı (1998). *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması ve Kuruluşu Üzerine Araştırmalar, 103-110.

Fuat Bulut (1982). *Buyruklar*. İstanbul: 1982.

Yusuf İsmail (1988). *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988.

İsmail Çelebi (1988). *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988.

Ali Rıza Özalp (1988). *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988.

Mustafa Kemal (1988). *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988.

Mustafa Kemal (1988). *İsmailî Cemaatı'nın Aleviliğe Bağlanması*. İstanbul: 1988.

